

ՏԱՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսականը 6 րուբլի է...

Երբեք տարեկանը 10—12 ժամ (Բացի կիրակի և տոն օրերից):

„ՄՇԱԿ“ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԵՒ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ 1887 ԹՎԻՆ

Այս հրատարակչի թիֆլիսյան, նոյն գրքարանը և նոյն պրոպագանդայով: Մենք կը ստանանք սեփական շճԱՌՈՒՄՆԵՐ:

Թարգման-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ. Գարձառ Անդրկովկասեան երկաթուղու մասին.

Ներքև սեպտեմբերի առաջին և 2-րդ և 3-րդ փոքր թվերում կայարաններին տրվելու և շատ հասկանալի պատճառով: Վաղձունքը դիմ վրա փոխանակ երկու տեղերում կարկասավելու և նորոգվելու:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԱՐՁՅԱԼ ԱՆԻՊԿՈՎԱԾՍՆԱԿ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ՄԱՍԻՆ

Այս համագամային, որ երկաթուղու վարչությունը վերջին ժամանակներս Միխայլովի արհեստանոցը քանդել տալով:

ԲԱՆ ԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԶՕԿ ՕՐԻՈՐԴԸ *

Եթե ուղի տարի ստանդի առաջ, երբ միայն հարուստները վառարարությունը զրոյանում էր:

Մեր օրինակները պատասխանում, շուրջ րեքը, սենեակները ու թաղը սրբել, դուրսը դարձել, երկխային պահել և այլ անայլն անհայտ զորակը—սահ ինչպիսիք Զարաթոստը, բարբառսեղ—սահ նրա խոսակցության միակ առարկան, իսկ «մեղադրող» (մարդաբան), «քաղաքագետ»:

ընդհանուր շահեր, հասարակական առօրեայ հարցեր—այդ բոլորը այնքան հեռու էին նորանից, որքան նա ինքը հեռու էր Վեդյա տիպից:

Լսեք թե ինչն իրա են խոսում երկու օրիորդները աղբիւրի մօտ կոբերը լցնելով:

—Այսին, երկն երկնիցնան Սանդուխտի նշանադրեմն էր, իմացամբ: Ասում են փեսացուն լաւ տղայ է... —Այն, հողեմ նրա լաւ զրուխը, կարում է նրա խօսքը խօսակցուհին, կախըլը *) չի. հէնց իմաստա իւր ծախող թարգմանայ լինել:

—Ասում են լաւ դուքան ունի, փող ունի: —Բաս չեն ասում, որ մարդու կերպարանը չունի:—աչքերը կարծես մէյմանի (կատկի) աչքերը լինեն, բիւլերը մի-մի բարձր կը լինեն, քիթի ծագակերը կարծես տառակի չուսուներ լինեն... խեղճ Սանդուխտ:

—Նանի Սանդուխտն էլ մի կտոր է. ասում են ասորացի կերպն էլ չէ իմանում: Գեռ նրան կախըլը կարապետն էլ շատ է:

Բաւական է, ընթերցող, այժմ լսել մի ուրիշ խօսակցություն:

Շարաթ կրկնայ է. մի զրան առչել, ոչ հեռու լրանց մայրերից, հաւաքված են մի խումբ հայ օրիորդներ:

—Ի՞նչ են ասում: Ո՞ր է տեսել երազը, խառնվում է խօսակցություն մէջ մի օրիորդ:

—Գոխանդեղաց պառուրը: Ասում է կարողոյն շատիկը փութալով ընկաւ: Մոռեցուցան տուն ու մի քանի րոպէից յետոյ այնտեղից դուրս եկաւ մի կին կարողոյն շատիկը հաղին ու մի կրկնակն ոտներ կրճելով:

—Այն, աչից բացականչելին լուրջը, ի՞նչ կաղապար լինում է նրա հետ զանազան ընտանեկան, ընկերական և հասարակական հարցերի մասին, շատ անգամ լուրջովն չի խոսեցնում և նրան իր հարցերով և պրոպագանդան մարտիրով և մինչև անգամ երբեմն յետադէմ էլ է անուսնում: Նա կարող է աղանդակներով խոսել, Ազայլան,

էին միմեանց վրա: Ընկերակցինը չէր էլ մտածում մի փոքր անել լիզձովներ տալ նրանց տեղափոխելու համար: Նորից ստացվածները անմիջապէս անկարող լինելով դարձել, նոյն իսկ կլիմային անցնելը ստացվում էին օրերից յետոյ: Չիտնի թափվում էր շարունակ երկնքից և եթէ երեւանցի մէկին պատահէր այդ ժամանակներում Աղստաֆա դալ, նա սրտի կատարելով հանդատություն կարող էր նայել բամբակների այդ անսպասելի կորուստի ճիշտագուտ դազաթին և մտաբերել իր հայրենիքում Մախիք համայնման բարձրակետում: Այդ դէպքում էլ պէտք է շնորհակալ լինել Ս. Պետրեարդի «Надежда» և «Росица. Общ.» ընկերակցությանը, որոնց ձեռք առած ազդու միջամտությունը Պետրեարդում, հարկադրեց վերջապէս ընկերակցանքը, այդ բամբակեայ Մախիքի փոթի տեղափոխելու, թէև նոյն իսկ այդ պատճառով շատ անգամ օրերով միւս ապրանքների համար մի վաղձոն անգամ չը տրվեցաւ: Եթէ ոչ աւելին, գոնէ մարդ իրանքը ունենար սպասել, որ ընկերակցինը ինչպէս փոքրիկ, բայց ատրանքատէրերի համար կենսական նշանակություն ունեցող բարեկարգությունը կը մտցնէր մի քանի անհնարանատար կարգաւորումներում, որ նա չէր լինայի գոնէ կանցելաբախական պաշտօնաների թիւը մի երկուսով աւելացնելու, որովհետեւ կզածները հրեշտակներ անգամ լինէին, դժուար թէ ժամանակ ունենային ամեն կողմից տեղափոխվելու: Բայց ահա կայարանի առաջ կանգ է առնում «աստի» վաղձոնը և ցած է իջնում այնտեղից ընկերակցական որ է մի րեկորդը («Բամբակները—կարգադրում է նա—ընդունել այստեղեւտ յիսուն յիսուն հալ. աւելին 50 հալից թողնել մինչև տեղը ուրիշ ստացածներով 50 կը լրացնել. հակառակ դեպքում ընդունել «ԵՐՈՐԻՆՅԱՅ» ապրանքի տեղ. այսինքն նրա համար կրկնակի ֆրակտ առնելով: Հետևապէս պարտի

թուանքը միշտ զլիստակին ունի: Ի՞նչ, ես չեմ վախենում:

—Ի՞նչ են դատարկ-դատարկ դուրս տալիս. հէնց ես իմանում եմ համարը մորդազուլին կը սպանի. —Ինչպէս չէ: —Ասում են զրան փեղկերիցն էլ նա մտնում է: Ո՞նչ, ինչ տարաբանիկ բան է մրդաբուլ դառնալ ու երկայայց ուռել: Մրդաբուլից վատ բան չը կայ: —Բա քաղաքագետը չէն ասում.—հա մեծ մարդոց էլ է ուռում: Ընթերցող, այս տեսակ խօսակցությունները դու շատ ևս լսել և, ինչպէս տեսնում եմ, արդէն ձանձրացար: Յիբաքի, ձանձրալի և սովորական է: Գառնանք ներկային:—Որքան տխուր, վրդովիչ է զոյ օրիորդի անցնելը, նայեան պայծառ, սխալիչ է ներկային: Ազգայնական այժմ աղջկան ուսումնարան տալը ընդհանուր պահանջ է դառնել: Աստուհարանն է գնում ինչպէս հարուստի, նոյնպէս և միջակի ու աղքատի աղջկից և շատ անգամ մինչև 15, 17 տարեկան հասակը: Վերջինս մի այնպիսի երեւոյթ է, որի վրա առանձին ուղղորդումը չը դարձնել չէ կարելի, մասնաւոր մի այնպիսի տեղում, ուր մի քանի տարի առաջ այդ հասակի աղջկից կամ արդէն մարդու էր գնացած և կամ ոչ միայն ուսումնարան գնալ, այլ և իրաւունք չունէր սովորողի երես դուրս դալ, երկուստարդի հետ խօսել, կամ ձիձաղել բայց միայն լուռ ու մտնայ, զլիստով ու ձեռներով պատասխանել խօսակցին: Իսկ այժմ այդ անխօսակցական կարգով աղջկից ոչ միայն առեմ չէ համարում խօսքով պատասխանել երկուստարդի հարցմունքներին, այլ և աղապար վրձում է նրա հետ զանազան ընտանեկան, ընկերական և հասարակական հարցերի մասին, շատ անգամ լուրջովն չի խոսեցնում և նրան իր հարցերով և պրոպագանդան մարտիրով և մինչև անգամ երբեմն յետադէմ էլ է անուսնում: Նա կարող է աղանդակներով խօսել, Ազայլան,

*) Կախըլը կուսում են այն զոյի վաճառականներին, որոնք լինում են կախ դուրսում, ջարտաթաղվել չը շանտում:

կարգադրութեամբ եկէ՛ն դուք ունէ՛ք 99 հակ բամբակ նրանից 50-ը կընդունեն, իսկ 49-ը կը մնայ մինչև կը գնաք Արևան և նորից մի հակ էլ կը պատահի, և թէ՛ ցանկութիւն չունէք 100 բարանի սեղ այդ անիծեալ մի հակի պատճառով 200 վճարեալ: Կարեւորեալ չկոչը լալից, գնացը չարժեքաւ և մեր պ. բեմիցօքը գնաց ուրիշ կայարանների էլ ցուրտն դարձան ասնելու:

Ա. Ազդեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՈՒՍԿԱԿԻՆ

Նոյեմբի 22-ին յունտարի

«Մակի» № 5-ի մէջ Նովեմբ «Հիւր» ստորագրութեամբ տղած նամակի մի քանի կէտերն, որոնք վերաբերում էին Մարիամնան դպրոցում տեղի ունեցած «ստանալու», պարտք եմ համարում իրեն երեկոյթի կատարելից, պատասխանել ճշմարտութիւնը երևան հանուր համար:

Նամակագիրը ասում է. «մի բան, որ մեզ շատ դարձաբերց, այն էր՝ որ ոտանաւոր կարգացողները և հանելուկ լուծողները լացաւապէս հարուստ պարսիկների դուռերն էր կամ ազգականներն էին»։ Աս աւելի քան դրապարտութիւն է, որովհետև նախ ոտանաւորներ և անելորտներ ասողների մէջ կային նաև այնպիսի չքաւոր աշակերտներ, որոնցից հողաբարձութիւնը թշուաւորում անգամ չէ վերցնում, օրինակ՝ Գաղաշահանց Մարիամ, խաչատրեանց Նատալիա, Գասպարեանց Խանուս, և այլն: Երկրորդ՝ հանելուկ լուծող և ընծայ ստացող աշակերտները սրբաւ են եղել՝ Ալմայանց Թադևոսի, Կաղարեանց Կամիլլա, Խչկանեանց Մարիամ, խաչատրեանց Գիւրշան, և Էդիկընի ու Ամալիա Մակեդոնեանցներ, որոնցից միմայն վերջին երկուսն Մակեդոնեանների հայրն է եղել ներկայ, միւսները հայրերը անգամ հրաւիրված չէին երևել: Թէ՛ սով աղջիկներն են վերջիշխանները և թէ՛ սր դատարարից, այդ ըստ յայտնի է իւրաքանչիւր նովեմբու: Նոյն իսկ դպցանից մէջ՝ Ղուլիբան խաչատրեանց, Գաղաշահանցի մի խոզ մարդու աղջիկ է...:

Նամակագիրը մերժում է նաև մի այլ կէտի վերաբերմամբ՝ Նա ասում է. «հանդամակութիւնից անմիջապէս ժողովեցաւ 40 բ., որ հանդիսի ծախսից հազիւ քանի մի բութիւնով անցնում էր»: Նախ հանդամակածը 40 բ. չէ, այլ 22 բ., եր-

չներ միայն երկու դէպք, որոնք ամեն խօսքերից աւելի կը պիտոյն իմ ասածը:

Երբու երիտասարդ, ցանկանալով ամուսնանալ իրանց լուծ ծանօթ երկու օրիորդների հետ, խնդրում են ծնողներին նրանց ձեռքը: Իսկ օրիորդների ծնողները, աչքի առաջ ունենալով միայն երիտասարդների հարստութեան աստիճանը և պարագծերը, առանց հորդնելու օրիորդների ցանկութիւնը, իրանց չէին սովորութեան համեմատ, վճարում են լացաւալ այդ երիտասարդներին, բայց յանկարծ խօսակցութեան միջոցին ներս են մտնում օրիորդները, որոնք լուծ են եղել իրանց ծնողների խօսակցութիւնը և վճարաբար յայտնում են:

— Մենք համաձայն ենք.— այդ էլ բաւական է: Այ ճնարները բարկութիւնը ու ընդդիմադրութիւնը, ոչ ազգականների «բարի» խորհուրդները չեն կարողանում փոխել նրանց վճիւրը և նրանք համարում են իրանց նպատակին: Չը նայելով որ ամուսնական հարցը ամենազուրկ լուծելի հարցերից մէկն է առհասարակ մեր հայ օրիորդների համար, որոնք շատ անգամ տոբարված են լինում զնա այն մարդու, որին արտով ասում են, բայց սրը հարուստ է և որին ասածարկութիւն են նրանց ծնողները, բայց զոկ օրիորդը, հակասած լինելով իր անհերքելի իրաւունքը իր ամբողջ կեանքի ընկերակցի ընտրութեան մէջ, անվիճելի կամուրջով աշխատում է պայտալանի իր իրաւունքը ծնողների կամայականութեանց: Այդ կրէի մէջ դուք զուտ շատ անգամ ընկնել զոկ օրիորդը պահանջում անընդհատոր արտապահակ ճշտութիւն անպակաս պահանջով, բայց ի վերջոյ կը հանդիսանայ ի շտորն այն ուղղութեան ու զարդարների, որոնցով նա ուղեւորված է և որոնց մէջ նա գտնում է նոր-նոր դարիք իր ետանդը անչէ՛ք պահելու համար: Բրքան զօրեղ և յամուտ է զուտ հումութիւնը, այնքան ետանդաւոր և անընկճելի է զոկ օրիորդը: Յաղթութիւնը, ի հարկէ, նորի կողմը կը լինի, մանաւանդ,

կրորդ քաղցրեղենների «ծոխ սերմեր», որ ասլ չիցրել է յարելի «Հիւրին», պատրաստած է եղել ոչ միայն հանդիսականների համար, այլ և աշակերտութեան և աշակերտների համար. 160—170 աշակերտութեանը և աշակերտներին միւսին չէր բաժանված, 30—40 հանդիսականներ են հիւրասիրված, և այդ բոլորի համար մտկում է 7 բ. 63 կ: Միտնգումայն սուտ է նոյնպէս, թէ միմայն հարուստ աշակերտութեանը ծնողներն էին հրաւիրված: Գահիճի փոքրութեան պատճառով միմայն 42 սեղ էր պատրաստված և այդքան հողի էլ հրաւիրված: Հրաւիրվածների մէջ կային նաև այնպիսիք, որոնք մեղանում կարգացող երեկանք անգամ չունեն. թէ՛ ինչն էլ ասած, նորոգելու ուսուցչական խումբը հրաւիրատուներ ուղղելով այդ մասին հետաքրքիր նովեմբի թնգ լարեհանձէ դիմելու նոյն իսկ ուսուցչական խումբին, քանի որ այդ մասին մանրամասնութիւններն մէջ մանուր մղող չունի, որովհետև խնդիրը անհավան, սահմանափակ ընտրութիւնն ունի և միանգամայն դուրի է հետաքրքրութեանց այն ընթերցողի համար, որը չէ ճանաչում ոչ Նովեմբն և ոչ այդ երեկոյ հրաւիրված նովեմբներին:

Ն. Գատիկեանց

ՆՈՒՎԱԿ ԳՆՈՒՅԻ

ՆՈՒՎԱԿԻՆԻՆՆԵՆՅՈՒՆՑՈՒՄՅԵՆ մեղ զրում են հետեւալ անաճունի սովորութիւնների մասին, որոնք տիրում են Նոր-Ֆայաղէտի դուռնի զիւղերում: «Ներգաւառում միւս շատ սովորութիւնների թում կայ և «ժայռ» ասված սովորութիւնը: Հարսանիք հրաւիրված ըլլալ հիւրերը, անխորթ թէ հարուստ և թէ աղքատ, պարտաւոր են վճարել հարսանիքատիրոջը, իրանց կարողութեան համեմատ, կանխիկ դրամ՝ երկու բութուց սկսած մինչև հարիւր բութ: Գայելով թէ հարսանիքատիրոջը հարուստ է թէ ոչ, պէտք է նովեմբ աւելի կամ պակաս մեծ գումար, քանի որ փոխաբերմաբար է կատարվում ծայր դիւրացիների մէջ: Նոյնը ունի շատ վատ հետեւանքներ. 1) որովհետև զիւղացին միշտ պարտաւոր փող չէ ունենում ծայր վճարելու համար, նա ստիպված է լինում, ինչ դնով էլ լինի, ծախել իր արդիւնաբերութիւնը, կամ մեծ անուշակով դուռնու փոխառնել վաշտաւուրից, ծայր համար փող պատրաստելու նպատակով: 2) որովհետև զիւղացին հարսանիքում ծայր է վճարում, այդ պատճառով իր գումարի կորուստը փոխարինելու համար նա ազահութեամբ վրա է պրծնում հարսանիքի տանը երեկուր ուսուլիս և օղի խմելու: Մտղի վրա գրած զրում գումարը մի կերպ նորք նա դրացնելու համար, զիւղացին համ ինչն էլ աշխատում է, որքան հար, և մեծ քանակութեամբ օղի խմել, համ իր 12—15 տարեկան դասակներին խմացնել, համ էլ վերջապէս իր հետ բերած շիշը այդ խմիչքով լցնել ու տուն տանել: Եւ եթէ փող չունենալու պատճառով, որպէս զի

ՂՈՒՎԱԿԻՆՆԵՆՅՈՒՆՑՈՒՄՅԵՆ մեղ զրում են: «Տեղիս վաճառական, պ. ֆարձախեանց, իր որդու մահանալու պատճառով նովեմբ 100 բութովանոց մի տուն և անաճուն փողեր էլ սեղիս հայոց ուսումնարանին, որպէս զի այդ արժեքումի դուռնարով հաստատվի

կըլ աչքի առաջ աւելնը այն ուրախութեան արժանի փոխութեանը, որ կատարվել է զոկ օրիորդի հետ մի աննշան ժամանակամիջոցում: Նա ընդունակ է յատկապէս դիմելու: Նա արդէն աշխատում է դուրս գալ նոր ճանապարհի վրա այն հասած, կանոնաւ ճանից, որի մէջ գտնվում էր մինչև այժմ: Նա աշխատում է սարել զխաղաղաբար, սեղական կեանքով:

Այս բոլորը դրաւական են նրա յաղթութեան, հարկուար է միայն հուտու ուղեցոյց և համակրութիւն նոր սերնդի կողմից: Այս պայմանները աչքի առաջ ունենալով, Ազուլիսում, աւելի քան ուրիշ տեղերում, պահանջ է զգացվում հմուտ, նոր գաղափարներով ուղեւորված ուսուցիչների և վարժիկների մէջ, որոնք հեշտութեամբ կարող էին զոկ օրիորդին դուրս բերել շրջապատող խաղաղ և նրա դեռ թող, անհաստատ ընկեր ուղղել զէպի «նոր ճանապարհը»: Այն, այդ ուսուցիչներն և ուսուցչութեանը սուրբ պարտականութիւնն է, և սրբան դիտար, այնքան աւելի պարտատուութիւն և ետանդ է պահանջվում նրանցից: Թէ որքան մեծ է ուսուցչի աղիցեղութիւնը և նշանակութիւնը զոկ օրիորդի յուսաւաքի յուսակեան գործում, այդ կարող է ակադեմիային այն փառքը, որ զոկ օրիորդը այնպիսի իր գրութիւնով պարտական է դիմաւորապէս մի դարձացած, ետանդաւոր և իր գործին նուիրված երիտասարդի, որը իր չորս տարեկան գործունէութեան ժամանակ Ազուլիսում իր մտաւոր և բարոյական աղիցեղութեան կարողացաւ կրպակ գտնաւորն դարձանալ ու համապարտութեան ուսուցիչների մի ուղղութեան և որը նպատակով որոնք համարաչափ դրոնեղութեան արդիւնք է այժման զոկ օրիորդը իր յատկապէս մտնեալ: Հետեւալ ուսուցչական խումբը աշխատեց հետեւել նրա ուղղութեան, բայց զուտ անարդարաւոր, գործացողութեան կարող, սեղական համարեղենից և հայեացքներից դուրս մանկավարժութիւնից անտեղեակ այդ ուսուցիչները, չը նայելով իրանց գրութիւնը ձգտում էր ինքնին, զուտ անընդունով էին դիմակարար շտ

զարդի մէջ մի դրաւարան, իսկ անձեռն փողեր բաժանվին գարդի արքատ աշակերտների մէջ, կրքեր աւանդու համար: Բայց մինչև այժմ յայտնի չէ թէ զարդի հողաբարձութիւնը ինչ նպատակի է ծրարելանում յիշող նովեմբ»:

Ներկայ տարիս «Русская Мысль» ամսագրի տեսչին (յունար. մեծ բարեխումբ կարգադրի: Բայց շատ բաւ կարելի է զանի պատմական և տնտեսական յօդուածներից, ներքին և արտաքին տեսութիւնից, կայ տեսարկի մէջ ֆրանսիացի յայտնի հեղինակ Գորէէի «Տարտարակներ» չարձանակութիւնը և նոյնպէս Սալովի մի շատ զեղեցիկ վէպ «Воспоминаня» վերնագրով, ուսուց պիւղական կեանքից:

ՆՈՒՎԱԿԻՆԻՆՆԵՆՅՈՒՆՑՈՒՄՅԵՆ մեղ զրում են հետեւալ անաճունի սովորութիւնների մասին, որոնք տիրում են Նոր-Ֆայաղէտի դուռնի զիւղերում: «Ներգաւառում միւս շատ սովորութիւնների թում կայ և «ժայռ» ասված սովորութիւնը: Հարսանիք հրաւիրված ըլլալ հիւրերը, անխորթ թէ հարուստ և թէ աղքատ, պարտաւոր են վճարել հարսանիքատիրոջը, իրանց կարողութեան համեմատ, կանխիկ դրամ՝ երկու բութուց սկսած մինչև հարիւր բութ: Գայելով թէ հարսանիքատիրոջը հարուստ է թէ ոչ, պէտք է նովեմբ աւելի կամ պակաս մեծ գումար, քանի որ փոխաբերմաբար է կատարվում ծայր դիւրացիների մէջ: Նոյնը ունի շատ վատ հետեւանքներ. 1) որովհետև զիւղացին միշտ պարտաւոր փող չէ ունենում ծայր վճարելու համար, նա ստիպված է լինում, ինչ դնով էլ լինի, ծախել իր արդիւնաբերութիւնը, կամ մեծ անուշակով դուռնու փոխառնել վաշտաւուրից, ծայր համար փող պատրաստելու նպատակով: 2) որովհետև զիւղացին հարսանիքում ծայր է վճարում, այդ պատճառով իր գումարի կորուստը փոխարինելու համար նա ազահութեամբ վրա է պրծնում հարսանիքի տանը երեկուր ուսուլիս և օղի խմելու: Մտղի վրա գրած զրում գումարը մի կերպ նորք նա դրացնելու համար, զիւղացին համ ինչն էլ աշխատում է, որքան հար, և մեծ քանակութեամբ օղի խմել, համ իր 12—15 տարեկան դասակներին խմացնել, համ էլ վերջապէս իր հետ բերած շիշը այդ խմիչքով լցնել ու տուն տանել: Եւ եթէ փող չունենալու պատճառով, որպէս զի

ՂՈՒՎԱԿԻՆԻՆՆԵՆՅՈՒՆՑՈՒՄՅԵՆ մեղ զրում են: «Տեղիս վաճառական, պ. ֆարձախեանց, իր որդու մահանալու պատճառով նովեմբ 100 բութովանոց մի տուն և անաճուն փողեր էլ սեղիս հայոց ուսումնարանին, որպէս զի այդ արժեքումի դուռնարով հաստատվի

կըլ աչքի առաջ աւելնը այն ուրախութեան արժանի փոխութեանը, որ կատարվել է զոկ օրիորդի հետ մի աննշան ժամանակամիջոցում: Նա ընդունակ է յատկապէս դիմելու: Նա արդէն աշխատում է դուրս գալ նոր ճանապարհի վրա այն հասած, կանոնաւ ճանից, որի մէջ գտնվում էր մինչև այժմ: Նա աշխատում է սարել զխաղաղաբար, սեղական կեանքով:

Այս բոլորը դրաւական են նրա յաղթութեան, հարկուար է միայն հուտու ուղեցոյց և համակրութիւն նոր սերնդի կողմից: Այս պայմանները աչքի առաջ ունենալով, Ազուլիսում, աւելի քան ուրիշ տեղերում, պահանջ է զգացվում հմուտ, նոր գաղափարներով ուղեւորված ուսուցիչների և վարժիկների մէջ, որոնք հեշտութեամբ կարող էին զոկ օրիորդին դուրս բերել շրջապատող խաղաղ և նրա դեռ թող, անհաստատ ընկեր ուղղել զէպի «նոր ճանապարհը»: Այն, այդ ուսուցիչներն և ուսուցչութեանը սուրբ պարտականութիւնն է, և սրբան դիտար, այնքան աւելի պարտատուութիւն և ետանդ է պահանջվում նրանցից: Թէ որքան մեծ է ուսուցչի աղիցեղութիւնը և նշանակութիւնը զոկ օրիորդի յուսաւաքի յուսակեան գործում, այդ կարող է ակադեմիային այն փառքը, որ զոկ օրիորդը այնպիսի իր գրութիւնով պարտական է դիմաւորապէս մի դարձացած, ետանդաւոր և իր գործին նուիրված երիտասարդի, որը իր չորս տարեկան գործունէութեան ժամանակ Ազուլիսում իր մտաւոր և բարոյական աղիցեղութեան կարողացաւ կրպակ գտնաւորն դարձանալ ու համապարտութեան ուսուցիչների մի ուղղութեան և որը նպատակով որոնք համարաչափ դրոնեղութեան արդիւնք է այժման զոկ օրիորդը իր յատկապէս մտնեալ: Հետեւալ ուսուցչական խումբը աշխատեց հետեւել նրա ուղղութեան, բայց զուտ անարդարաւոր, գործացողութեան կարող, սեղական համարեղենից և հայեացքներից դուրս մանկավարժութիւնից անտեղեակ այդ ուսուցիչները, չը նայելով իրանց գրութիւնը ձգտում էր ինքնին, զուտ անընդունով էին դիմակարար շտ

— Մայրիկ, դառնում է երկու տարի սրանից առաջ Ազուլիսի ուսումնարանում աւարտած մի բաւական դարձացած օրիորդ իր պրի մորը.— ուղում եմ գնալ Շիլլիցարս ուսումնարան շարունակելու: Ես մտաւորաւ զրել եմ և պէտք է կատարել, դու պէտք է ինձ շարժելու: Մայրը, ի հարկէ, ընդդիմադրում է, առաջ բերելով այդպիսի մի ցանկութեան անխաղաղութիւնը. — Ո՛չ, զիտութիւն կամ մահ—ահա իմ վճիւրը: Եթէ դու ինձ չզոնես, ես օրիշի օրօնութեամբ կը փախկնամ: Այս, մենք հաստատացած ենք, որ ուր օրիորդը ընդունալ էր այս հերոսութեան, բայց, տարբարողութեամբ, առաջ քան նա կիրաւորէր իր վճիւրը, զո՞հ դուք մայրեան անողութիւնից, որին զոհ գնացին նոյնպէս և ուրիշ մի քանի ետանդաւոր, յոյսաւոր արմարի գործեր, որի մասին ժամանակին զրկուցաւ լրագրեանքում: Վերջիշխալ զեղեքը զոյց է սուլիս թէ, որքան պի է սասուցել զոկ օրիորդի մէջ ուսումնարանական ծայրուր:

Մայր, մենք հաստատացած ենք, որ ուր օրիորդը ընդունալ էր այս հերոսութեան, բայց, տարբարողութեամբ, առաջ քան նա կիրաւորէր իր վճիւրը, զո՞հ դուք մայրեան անողութիւնից, որին զոհ գնացին նոյնպէս և ուրիշ մի քանի ետանդաւոր, յոյսաւոր արմարի գործեր, որի մասին ժամանակին զրկուցաւ լրագրեանքում: Վերջիշխալ զեղեքը զոյց է սուլիս թէ, որքան պի է սասուցել զոկ օրիորդի մէջ ուսումնարանական ծայրուր:

«ժայռ» սայ, հրաւիրվաներից մէկը չէ՛ գալիս հարսանիք, հարսանիքատիրոջ ուղարկում է նրան մի աման կերակուր և մի շիշ օղի և դարձեալ պահանջում է իրան հասանելի ծայրը, ասելով՝ ահա քո լամբը և սուր իմ ծայրը, որովհետև ես էլ ըս հարսանիքին եմ այդքան ծայր սուտը»։ Մազից ոչ ամառ վատ սովորութիւն է նմանապէս զաւանը: Տղայի աէըը հարսանիքից մի բանի օր առաջ պարտաւոր է վճարել աղջկայ տիրոջ մի յայտնի գումար, 50—200 բութ: Ղաւան կտրելէ և շատ քիչ է պատահում որ երկու խորհուրդներ մէջ ազնուկ ու կրէ չը բարձրանայ... Սովորաբար կուսուց յետոյ, աղջկան տալիս են այն մարդու, որ աւելի շատ փող է առաջարկում: Ղարանից աղաւթուում համար շատերը երիտասարդներից փոխցնում են իրանց հարսանիքատիրոջը և օրիշ զիւղում պարկութեան: Այժմ այդ սովորութիւններից ծայր աստիճանը, դաւառիս մի զիւղում, այն է Աղլաման զիւղում այլ ես չը կայ զիւղացիք վճանցին ոչնչացնել այդ սովորութիւնը և արդէն մի քանի հարսանիքներ կատարվեցան առանց ծայր վճարելու: Երանի թէ զաւանն էլ վերջացնէին ու մեր միւս զիւղացիքն էլ օրինակ աւելին աղլամանիցներից»:

Մեղ խնդրում են յայտարարել «Մակի» մէջ, որ թիւն՝ 100 ժողովարանում 12-ին փետրուարին նշանակած պարահանդէսը յօդուտ «Հայունեաց Բարեգործական Ընկերութեան», մի քանի արդարաւիթ պատճառներով յետաձգվում է անորոշ ժամանակով:

Վերախի ամիս 1-ին, Թիֆլիսի արական առաջին զինակազմում ՚ի յիշատակ Պրուկինի տւելցին մի գրականական-երաժշտական կոնցերտ: Ներկայ էր ահաղին բազմութիւն: Աշակերտներից մի քանիք կարգացին ոտանաւորներ, որոնց մէջ կային և ինքնուրոյն դրուածներ, նուիրված Պոչկիւն:

Ֆրանսիայի Շամպայն նահանգի յայտնի զինկործ Շալ որպիսի այս օրերս Թիֆլիս էր եկել՝ կախէթի զինի աւանու դիտարութեամբ: Այժմ, ինչպէս լու է «Нов. Обозрѣн.» լրագրէր, պ. Շա զնայել է Գանձակ Յարեղի զիւղերը աւանու, ըստ որում նա շատ թանգ է համարել այն զիւղը, որ նշանակել են տեղական զինկո

Մեկ փրկուողը, կարգաւոր զոկ օրիորդի իմ նկարագրութիւնը, զուգէ պատկերացնել իրան մի անաճունի հագված, մաղբը կարծ, Սպէններ կամ Միւլ միշտ կուտ տակին, դէմը անընական արտայայտութիւնով, փրեւո ֆրաղաներով դուռը լին ընտանեկան գործերից բոլորովին անտղ, թիւթե բարդականութիւնով և այլ անաճունի ու անընական յատկութիւններով մի օրիորդ, որի նմանեղը այնքան առատութեամբ մենք տեսնում ենք վերջին տարիներս Թիֆլիսում: Այ, մենք այդ երկու տղայերի հետ էլ լուծ ծանօթ ենք և հաստատացւած ենք, որ մինչև անգամ մի որ է և համեմատութիւն անկ նրանց մէջ ամօթ է: Կուսական համեստութիւն, պարզ, բայց մաղբու և զեղեցիկ հարուստ, երևակայութեան կամ ինքնապիւղութեան և ոչ մի հուք, պարզ խօսակցութիւն առանց Սպէններից, Միւլից, Բոկից կամ ուրիշներից վերջաւ Ֆրաղաների... մի խօսքով շատ զեղեցիկ և համակրելի յատկութիւններ: Զոկ օրիորդի պատկերը կատարեալ անկու համար հարկաւոր է նոյնպէս յիշել նրա ընտանեկան գործերը: Ֆոխանակ գուլպա գործերը, նա այժմ պարսպում է: Նրա դրօժած բարձի երեխները և այլ զեղեցիկ գործածանելը կարող էին բաւականութեան պատճառով մինչև անգամ ամուսնաւորը ճաչակ ունեցող զեղարուեստներին: Նա զիւր բացի այդ շտորն ձեւել և կարել, զիւր տեղական համուց կերակուրներ կրէ... մի խօսքով նա ընտանիքի գործով անբանակելից մէկն է: Ուրեմն ընթերցանութիւնով և ուսումով պարսպելով աղջիկը չէ հեւանում ընտանիքից, ինչպէս կարծում են շատ ծնողներ, այլ աւելի հաստատ է կարպում նրա հետ: Խոկ անուրանալի օգուտը նրանու մէ, որ նա այժմ աւելի դիտարկարար է վերաբերվում իր կանայցի պարտականութիւններին և խտտանում է ակադապում լուծուր լինել իր որդոց և համակրելի կին իր ամուսնու համար: Չարախանալ այս երեկոյթով անկարելի է:

